11.02.2021 Dnro SUPO 50/01.04.04.00/2021

Eduskunnan Ulkoasiainvaliokunta

Asia: VNS 4/2020 vp Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko

Suojelupoliisin kirjallinen asiantuntijalausunto

Ulkoasiainvaliokunta on pyytänyt Suojelupoliisilta kirjallista lausuntoa ulko- ja turvallisuuspoliittiseen selontekoon (VNS 4/2020 vp) liittyen. Suojelupoliisi lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

1 Suomeen kohdistuva ulkomainen tiedustelu- ja vaikuttamistoiminta

Globaalien haasteiden ja lisääntyvän suurvaltakilpailun sävyttämän ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutokset ovat osaltaan heikentäneet myös Suomen ja lähialueiden turvallisuutta. Sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän toiminta on vaikeutunut, ja valtioiden toimia ohjaa aiempaa vahvemmin niiden kansallinen intressi sekä pyrkimys valtiollisen suvereniteetin korostamiseen. Demokraattisten oikeusvaltioiden ja autoritäärisen hallintomallin välille on syntynyt systeeminen kilpailuasetelma. Kansallisen intressin ja systeemisen kilpailun kärjistyminen ohjaa myös valtioiden Suomeen kohdistuvaa tiedustelu- ja vaikuttamistoimintaa.

1.1 Suomeen kohdistuva henkilötiedustelu

Suomeen kohdistuu laajaa ja jatkuvaa vieraiden valtioiden tiedustelua. Suomessa on maan kokoon suhteutettuna suuri määrä ulkomaisten tiedustelupalveluiden henkilöstöä. Koronaviruspandemia ei ole keskeyttänyt tiedustelua, vaan toiminta on jatkunut mahdollisuuksien puitteissa. Kybertoimintaympäristössä tapahtuva tiedustelu on kasvussa.

Ulkomaisten tiedustelupalvelujen toiminta Suomessa on pitkäkestoista ja suunnitelmallista. Sen keskeisimpiin päämääriin kuuluvat Suomen politiikan eri osa-alueiden ennakoiminen ja poliittiseen päätöksentekoon vaikuttaminen. Suomessa pysyvinä tiedonhankinnan ja vaikuttamisen kohteita ovat poliittisten järjestöjen toiminta, päätöksentekijöiden suhtautuminen mahdolliseen Natoon liittymiseen ja kansainväliseen puolustusyhteistyöhön, arktinen politiikka, maamme kriittinen infrastruktuuri sekä tieteellis-tekninen tutkimus. Merkittävimmät Suomen etuja vastaan toimivat valtiot ovat Venäjä ja Kiina. Myös Suomessa asuvat vieraiden maiden nykyiset tai entiset kansalaiset ovat ulkomaisten tiedustelupalveluiden valvonnan, häirinnän ja vaikuttamisen kohteina.

1.2 Suomeen kohdistuva kybervakoilu

Kybervakoilussa on kyse tunkeutumisesta tietojärjestelmiin salaisen tiedon hankkimiseksi. Kybervakoilu ei ole "harmitonta hakkerointia", vaan sen tavoitteena on

hankkia tietoa, joka parantaa tekijävaltion asemaa globaalissa kilpailussa tai kaventaa kohdevaltion liikkumatilaa. Usein kybervakoilu myös loukkaa kohdevaltion väestön perusoikeuksia, kuten oikeutta yksityisyyteen tai luottamukselliseen viestintään. Kybervakoilu on autoritääristen valtioiden työkalu, sillä se edellyttää tekijävaltiolta nimenomaista tahtoa loukata toisen valtion suvereniteettia. Suomea vastaan aktiivista kybervakoilua harjoittavat valtiot ovat Venäjä ja Kiina.

Koronaviruspandemia siirsi vuonna 2020 tiedustelun painopistettä digitaaliseen ympäristöön, sillä henkilökohtaisia tapaamisia oli hankalampi järjestää. Samaan aikaan aiempaa suurempi määrä Suomen julkishallinnon ja yritysten toiminnoista siirtyi etäkokouksiin ja verkkoalustoille, jolloin enemmän tietoa oli saatavilla tietojärjestelmistä. Suojelupoliisin torjuntatyössä saatujen tietojen mukaan Venäjä ja Kiina kohdistavat ennenäkemättömän aktiiviset kybervakoiluoperaatiot Suomeen. Ne yrittävät hankkia erityisesti ulko- ja turvallisuuspoliittista päätöksentekoa sivuavaan valmisteluun liittyvää tietoa. Varsinkin Kiina kohdistaa edelleen kybervakoilua myös yritysten tuotekehitystietoon.

1.3 Suomen intressejä loukkaava valtiollinen vaikuttaminen

Hybridivaikuttaminen on erityisesti autoritaaristen suurvaltojen toimintaa, jolla pyritään laaja-alaisen keinovalikoiman avulla edistämään omia etuja, yleensä kohdevaltion vahingoksi. Keskeisenä tavoitteena on kaventaa kohdevaltion kansallista itsemääräämisoikeutta. Vaikuttamisen menetelminä käytetään esimerkiksi poliittisia, taloudellisia ja informaatiotoimia. Toimenpiteet ovat usein hienovaraisia, eikä vaikuttamisen kohdevaltio voi olla aivan varma onko kyseessä vieraan valtion ohjaama tietoinen operaatio vai ei.

Tällä hetkellä Suomeen kohdistuva vaikuttamistoiminta on vähäistä ja vaikuttaminen kytkeytyy pitkälti Euroopan alueen yleisesti heikentyneeseen turvallisuustilanteeseen. Vaikuttamiselle on kuitenkin luonteenomaista mahdollisuus nopeisiin toimintamallien ja toiminnan määrän muutoksiin.

Suomessa on havaittu ilmiöitä, joilla voi olla yhteys tulevan vaikuttamisen valmisteluun. Kyseessä voivat olla esimerkiksi kiinteistö- tai yritysostot, joilla ei ole liiketaloudellista ja kiinteistön tavanomaiseen käyttöön liittyvää logiikkaa. Kyberympäristössä vastaava esimerkki on kriittisiä toimintoja ohjaavien järjestelmien kartoittaminen haavoittuvien kohteiden tunnistamiseksi.

2 Terrorismi

Suomessa merkittävimmän terrorismin uhkan muodostavat radikaali-islamistista ja äärioikeistolaista ideologiaa kannattavat yksittäiset toimijat ja pienryhmät. Terrorismintorjunnan kohdehenkilöitä on noin 390. Kohdehenkilöiden lukumäärän kasvu on tasaantunut, ja määrä on pysynyt suunnilleen samana vuodesta 2019. Kohdehenkilöistä yhä suurempi osa kytkeytyy aiempaa suoremmin kansainväliseen terrorismiin ja on osallistunut esimerkiksi aseelliseen konfliktiin tai saanut terroristista koulutusta. Suomessa esiintyy merkittävää terrorismin tukitoimintaa, joka voi suuntautua niin kotimaahan kuin ulkomaille.

Koronaviruspandemia ei ole vaikuttanut kansalliseen terrorismin uhkatasoon. Euroopassa terrori-iskuja on tapahtunut myös koronapandemian aikana. Liikkumis- ja kokoontumisrajoitukset ovat kuitenkin rajoittaneet potentiaalisten iskukohteiden,

kuten massatapahtumien määrää. Sekä radikaali-islamistiset että äärioikeistolaiset terroristiset toimijat ovat hyödyntäneet pandemiaa propagandassaan viholliskuviensa vahvistamiseen.

2.1 Radikaali-islamistinen terrorismi

Radikaali-islamistinen terrorismi muodostaa globaalisti merkittävimmän terrorismin uhkan. Terroristinen toiminta painottuu konfliktialueille ja hauraisiin valtioihin, joiden ratkaisemattomat rakenteelliset ongelmat ruokkivat ääriliikkeiden suosiota. Pitkittyneet konfliktit ja niiden heijastevaikutukset ylläpitävät terrorismin uhkaa myös Euroopassa.

Muiden länsimaiden tavoin Suomi näyttäytyy legitiiminä iskukohteena radikaali-islamistisille terroristijärjestöille ja niiden tukijoille. Suomi nousee ajoittain esiin etenkin terroristijärjestö "Islamilaisen valtion" (ISIL) propagandassa, mutta ei kuitenkaan iskujen ensisijaisena kohdemaana. Ajankohtaiset kansainväliset ja turvallisuuspoliittisesti merkittävät tapahtumat sekä onnistuneet terrori-iskut länsimaissa voivat inspiroida etenkin yksittäisiä toimijoita väkivallantekoihin lyhyelläkin aikavälillä.

Keskeisen yhteyden Euroopan ja Suomen sekä globaalisti toimivien terroristijärjestöjen välillä muodostavat vierastaistelijat. Suojelupoliisin arvion mukaan Syyrian ja Irakin konfliktialueelta Suomeen palaavat vierastaistelijat todennäköisesti jatkavat toimintaansa radikaali-islamistisissa verkostoissa. Väkivaltaisten iskujen lisäksi palaajat voivat muodostaa uhkaa terrorismin tukitoimintaan osallistumalla. Suomeen palaavat vierastaistelijat vaikuttavat mahdollisesti terrorismitilanteeseen myös muualla Euroopassa kansainvälisten verkostojensa kautta.

Myös mahdollinen hallitsematon muuttoliike vaikuttaa terrorismin uhkaan. Konfliktialueilla toimivat radikaali-islamistiset terroristiset järjestöt pyrkivät hyödyntämään siirtolaisvirtoja liikkumiseen kohdemaiden välillä.

2.2 Äärioikeistolainen ja muu terrorismi

Äärioikeistolaisen terrorismin uhka on voimistunut länsimaissa. Tämä on näkynyt viime vuosina useina terrori-iskuina ja paljastuneina iskuhankkeina Euroopassa ja muualla länsimaissa. Aatteellisesti äärioikeistolaisten iskujen taustalla ovat esimerkiksi islaminvastaisuus, antisemitismi ja yleinen maahanmuuttovastaisuus. Suomessa Suojelupoliisi on tunnistanut äärioikeistolaista ideologiaa kannattavia henkilöitä ja pienryhmiä.

Muuttoliikkeet ja niihin liittyvä vastakkainasettelu voivat voimistaa äärioikeistolaisen terrorismin uhkaa länsimaissa. Maahanmuuttoon liittyvän dynamiikan lisäksi äärioikeistolaisen terrorismin uhkaan vaikuttavat keskeisesti onnistuneiden iskuhankkeiden ja niiden tekijöiden tuottama inspiroiva vaikutus. Äärioikeiston uhkaa voimistaa olennaisesti myös toimijoiden kyky hyödyntää verkon alustoja aatemaailman levittämiseen, henkilöiden verkostoitumiseen ja toiminnan koordinointiin.

Äärivasemmistolaista terrorismia ilmenee erityisesti eteläisessä Euroopassa, ja se kohdistuu pääosin eliittiä ja valtaapitäviä symboloiviin kohteisiin. Tulevaisuudessa ekstremistinen toiminta voi kytkeytyä myös osaksi radikaalia ilmastoliikehdintää. Länsimaista, myös Suomesta, on lähtenyt äärivasemmistolaisia henkilöitä taistele-

maan Syyriaan alueen kurditaustaisiin aseellisiin järjestöihin. Konfliktialueella verkostoituneet taistelijat voivat tulevaisuudessa kasvattaa äärivasemmistolaisen terrorismin uhkaa länsimaissa.

3 Muu toiminta, joka saattaa uhata Suomen kansallista turvallisuutta

Teknologiaan, erityisesti digitalisaatioon, energiantuotantoon sekä terveydenhoitoon liittyviin ratkaisuihin ja välineisiin ladataan paljon turvallisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiseen liittyviä tavoitteita. Tästä syystä teknologiasta, siihen liittyvästä tiedosta sekä niukkuushyödykkeiden saatavuudesta ja hallinnasta on tullut myös valtioiden välisen kilpailun alue.

Suomessa ilmiö nähdään ensinnäkin yrityksinä kiertää kaksikäyttötuotteisiin asetettuja vientirajoituksina. Suomea yritetään edelleen käyttää länsimaisen vientikiellossa olevan teknologian viennin kauttakulkumaana.

Suomi tekee paljon tutkimukseen ja tuotekehitykseen liittyvää kansainvälistä teknologiayhteistyötä myös autoritäärisistä valtioista tulevien tutkimuslaitosten ja yritysten kanssa. Vielä viisi vuotta sitten kyse oli normaalista kansainvälisestä yhteistyötä, mutta nykyisessä tilanteessa se saattaa aiheuttaa uhkan Suomen kansalliselle turvallisuudelle. Yhteistyön kautta huipputeknologiaa tai Suomelle keskeistä dataa päätyy sellaiselle valtiolle, jolla on kyky ja tahto käyttää teknologiaa Suomen tai Suomen kumppanimaiden intressiä vastaan.

Systeeminen kilpailu on muuttanut tilanteen nopeasti. Teknologiset yhteistyö- tai hankintapäätökset on tehty tilanteessa, jossa autoritääristen maiden ja demokratioiden vastakkainasettelu ei ollut yhtä voimakasta kuin nykyään. Systeeminen kilpailu on tehnyt autoritääristen maiden tietoteknisistä laitteista ja ohjelmistoista riskin tiedolle, jota laitteissa käsitellään. Riskinä ei ole se, että laitteissa olisi puutteellinen tietoturvallisuus, eli ohjelmistohaavoittuvuuksia, joita hyödyntäen laitteisiin voisi tunkeutua ja asentaa takaportin. Riski kävelee – kuvainnollisesti ilmaistuna – sisään etuoven kautta. Autoritäärisestä valtiosta tuleva laitetoimittaja ei voi kieltäytyä oman kotimaansa tiedusteluviranomaisten asettamasta velvoitteesta toimittaa ulkomaisen asiakkaan data kotimaan viranomaisten haltuun. Esimerkiksi henkilö-, viestintä- tai terveystieto, yritysten tuotekehitystieto taikka julkishallinnon salassa pidettävä tieto on erikseen suojattava laitteelta, jos laitetoimittaja tulee kybervakoilua Suomea vastaan harjoittavasta valtiosta.

Suojelupoliisin päällikkö, poliisineuvos Antti Pelttari